

DOI <https://doi.org/10.30525/2592-8813-2022-2-29>

УКРАЇНСЬКА ДІАХРОНІЧНА СОЦІОЛІНГВІСТИКА: УКРАЇНСЬКА МОВА В СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ ДРУГОЇ ПОЛ. XIX СТ.

Богдан Сокіл,

кандидат філологічних наук, доцент,

*доцент кафедри українського прикладного мовознавства філологічного факультету
Львівського національного університету імені Івана Франка (Львів, Україна)*

ORCID ID: 0000-0002-2839-5273

sokil.bogdan@gmail.com

Анотація. Висвітлено одну з актуальних проблем сучасної української діахронічної соціолінгвістики – розгляд мовного питання в Галицькому Сеймі в межах мовної ситуації, що склалася в окремому адміністративно-територіальному об'єднанні: ідеться про часо-простір Австро-Угорської імперії другої половини XIX століття. Показано, що мовна політика на теренах Східної Галичини вирішувалася неоднозначно, оскільки на цій території проживали в основному два народи, український і польський, кожен з яких послуговувався своєю рідною мовою. Зазначено, що центральний уряд Австро-Угорської імперії визнавав самостійний статус українського народу та його мови й гарантував українцям право розвивати свою національну мову, представники польської національності заперечували це й намагалися витіснити українську мову з усіх сфер суспільного життя українських галичан. Зауважено, що, отримавши більшість у Галицькому Сеймі, польські депутати пропонували законопроекти, що обмежували статус української мови на теренах Східної Галичини. Зроблено висновок щодо специфіки мовної політики Австро-Угорської імперії та польських представників уряду у фокусі визнання статусу української мови.

Ключові слова: діахронічна соціолінгвістика, мовна ситуація, мовна політика, рідна мова, українська мова, польська мова, регіональна мова, часо-простір Східної Галичини в складі Австро-Угорської імперії др. пол. XIX ст.

UKRAINIAN DIACHRONIC SOCIOLINGUISTICS: THE UKRAINIAN LANGUAGE IN EASTERN HALYCHYNA IN THE SECOND HALF OF THE XIX CENTURY

Bohdan Sokil,

Ph.D. in Philological Sciences, Associate Professor,

*Associate Professor at the Department of Ukrainian Applied Linguistics of Faculty of Philology
of the Ivan Franko National University of Lviv (Lviv, Ukraine)*

ORCID ID: 0000-0002-2839-5273

sokil.bogdan@gmail.com

Abstract. One of the urgent problems of modern Ukrainian diachronic sociolinguistics is highlighted: consideration of the language issue in the Halychyna Seim within the linguistic situation that developed in a separate administrative-territorial union: it is about the time-space of the Austro-Hungarian Empire of the second half of the 19th century. It has been proven that the language policy on the territory of Eastern Halychyna was decided ambiguously, since two nations, the Ukrainians and the Polish, lived on this territory, each of which used their native language. It is noted that the central government of the Austro-Hungarian Empire recognized the independent status of the Ukrainian people and their language and guaranteed Ukrainians the right to develop their national language, representatives of the Polish nationality were against this and tried to displace the Ukrainian language from all spheres of public life of Ukrainian Halychinians. It was noted that, having obtained a majority in the Halychyna Seim, Polish deputies proposed draft laws that limited the status of the Ukrainian language on the territory of Eastern Halychyna.

Key words: diachronic sociolinguistics, language situation, language policy, native language, Ukrainian language, Polish language, regional languages, time-space of Eastern Halychyna as part of the Austro-Hungarian Empire in the second half of the XIX century.

*Як явище соціального порядку, мова не тільки формується,
живе й змінюється в соціальному середовищі, а її критерії
на визначення своїх елементів здобуває в тому ж таки середовищі,
і наука не сміє нехтувати цим....*

(Олекса Синявський, 1929)

Вступ. Соціолінгвістика, як відомо, це наука, що виникла на межі мовознавства й соціології, соціальної психології та етнографії, яка вивчає соціальну природу мови, її функції, вплив соціальних чинників на мову. Відповідно, категорії соціолінгвістики двобічні, оскільки вони орієнтовані на мовознавство й соціологію. Особливе місце в соціолінгвістиці посідає поняття мовної політики, що пов'язане з конкретними мовними ситуаціями. Нагадаймо, що мовну ситуацію інтерпретують як сукупність форм мови та особливості їх функціонування й використання

континуумами спілкування (а) у певній етнічній єдності чи (б) в окремому адміністративно-територіальному об'єднанні. У цій статті розглядаємо проблему мовної ситуації окремого адміністративно-територіального об'єднання щодо статусу української мови: ідеться про хронотоп *Східна Галичина в складі Австро-Угорської імперії другої половини XIX століття*. Питання функціонування української мови як відповідної ідеологемі неодноразово розглядалося на засіданнях Галицького Сейму, що відображено в політичному та юридичному дискурсі, який репрезентує відповідний офіційно-діловий стиль зазначеної епохи. *Матеріалом* цього дослідження стали архівні документи, зокрема записи промов депутатів Сейму. Цей документальний політико-правовий дискурс вивчається з метою аналізу своєрідності мовної політики, що мала місце на теренах Східної Галичини в др. пол. XIX ст.

Статус української мови та специфіка її функціонування в XIX ст. на території Східної України, що входила до складу Російської імперії, на сьогодні вивчена досить ретельно (див. праці Павла Гриценка, Анатолія Загнітка, Тетяни Космеди, Лариси Масенко, Юрія Шевельова та ін.). Однак недостатньо дослідженою залишається проблема статусу української мови в Східній Галичині періоду входження її в Австро-Угорську імперію.

Українська діакронна соціолінгвістика містить чимало білих плям, однією з яких і є мовна політика Австро-Угорської імперії щодо функціонування української мови в Східній Галичині та визначення її статусу в порівнянні з польською мовою. Зазначене зумовлює актуальність цієї наукової студії.

Вагоме значення для розвитку діакронічної соціолінгвістики, насамперед дослідження української мови в Галичині, мають праці українських учених XX ст., хоч у радянський період розвитку українського мовознавства через відповідну ідеологію складно було об'єктивно висвітлювати зазначену проблему. Зокрема, Агатангел Кримський намагався частково схарактеризувати особливості розвитку української мови в Галичині (Кримський А.Ю., 1907–1908). Як зауважив Іван Білодід, «визначним явищем у галузі українистики (...) була оригінальна праця А. Ю. Кримського «Українская грамматика» в двох томах (1907–1908), яка відзначається багатством матеріалу, цікавими спостереженнями, використанням багатьох історичних джерел, порівнянням фактів української мови з відповідними фактами слов'янських та інших індоєвропейських мов» (Білодід І.К., 1974: С. 10–25). Крім того, учений торкався питання особливостей становлення української нації. Леонід Булаховський – автор роботи «Літературна мова в Західній Україні» (Булаховський Л.А., 1977: С. 33–35), де також частково йдеться про особливості функціонування української мови на теренах Галичини. Л. Булаховському належать ґрунтовні методологічні положення соціолінгвістики, передусім і таке: «Будучи історичною категорією, національна мова виникає і формується разом з нацією і залишається весь час її існування найхарактернішою прикметою» (Булаховський Л.А., 1977: С. 274–277). Учень Л. Булаховського Юрій Шевельов (псевдонім Юрій Шерех), який працював в еміграції, мав змогу більш об'єктивно розглянути питання щодо функціонування української мови в Галичині, що викладено в таких працях цього автора, як «Внесок Галичини у формування української літературної мови» (1996) (Шевельов Ю., 1996: 192 с.), «Галичина у формуванні української літературної мови» (1949) (Шерех Ю., 1949: 93 с.). Сучасна українська дослідниця Галини Мацюк намагалася сформулювати концепцію української літературної мови як засобу соціальної комунікації в бездержавних умовах (Мацюк Г., 2006: С. 322–331) та концепцію мовної політики в бездержавних умовах (Мацюк Г., 2009: С. 135–137): ідеться про наслідки русифікації, однак і цих працях відсутній матеріал про наслідки полонізації української мови і її статус в Австро-Угорській імперії.

Мета цієї наукової студії – поглибити знання у сфері української діакронічної соціолінгвістики, проаналізувавши дискусію політиків Галицького Сейму, що стосувалася питання статусу української мови та її функційного навантаження на теренах Східної Галичини в другій пол. XIX ст., що входила до складу Австро-Угорської імперії. Термін *українська мова* розглядаємо як ідеологему (Див. про це: Космеда Т., 2020: С. 126–135).

Основна частина. Історія діяльності Галицького Сейму, що функціонував на території Східної Галичини, яка в другій пол. XIX ст. входила до складу Австро-Угорської імперії, це історія боротьби українського народу в Східній Галичині за своє визволення з-під вікового польського панування. Провідною ідеєю польської політики було цілковите опанування Галицьким Сеймом для домінування в Австрійському парламенті, щоб усю свою силу та владу спрямувати на здобуття якнайбільшої самостійності для себе в правлінні відповідним регіоном. Місцеві чиновники прагнули надалі зберегти залежність українців від поляків, не дати їм можливості для розвитку як повноцінний національний організм, який має право бути господарем на власній землі. Польські політики намагалися зробити з Галичини в мініатюрі Річ Посполиту під протекторатом Австрії, у якій український народ, як і в історичній Речі Посполитій, підпорядковувався би польському пануванню. Однак зазначене не мало абсолютної реалізації завдяки духовній силі українського народу, який намагався відстоювати свої права – бути повноправним господарем на своїй землі, вирішувати національні питання та завдяки вітальній силі української мови.

Галицький Сейм був створений 1860 р., керівництво державою знаходилося в руках кабінету Антона фон Шмерлінга; Галицьким Намісництвом правив граф Менсдорф Поліні. Після проведення виборів цар Франц Йосип I призначив місцевим керівником князя Лева Сапігу, а його заступником – греко-католицького єпископа о. Спиридона Литвиновича. Перше засідання сейму відбулося 15 квітня 1861 р.¹, де після «святочних братерських» фраз простежуємо вербалізацію і національного антагонізму, що існував між польськими та українськими депутатами Сейму, і антагонізму соціального між польським «двором» і українською «хатою». Перші суперечки на соціальному ґрунті відбулися під час обговорення листа вдячності, адресованого до цісаря, що був підготований польською мовою. Українські депутати наполягли, щоб цей лист був репрезентований і українською мовою. Після дебатів вимогу українців було задовільнено².

¹ Див. про це: Ювілей, якого не обходять. *Діло*. 1911. Ч. 85. С. 1.

² Див.: Там само. С. 2.

На наступному засіданні Сейму було виголошено промову депутата Софрона Витвицького, який попросив підтримати український народ у забезпеченні його прав, зокрема й щодо статусу української мови в регіоні³.

Зрозуміло, що мовне питання було дратівливим для послів Галицького Сейму: вони вважали, що саме польська мова повинна бути мовою засідань Сейму. До того ж, рідною мовою керівника (маршалка) Сейму Льва Сапіги була польська мова. Така позиція не могла задовільнити українських депутатів, тому посол Григорій Гинилевич у своєму виступі наголосив, що в Сеймі є представники і польської, і української національностей, які проживають на території Східної Галичини, а серед українських послів є особи, які не володіють польською мовою. Він сформулював пропозиції щодо робочих мов засідань Сейму: 1) стенограми засідань друкувати та оголошувати і польською, і українською мовами; 2) всі депутатські подання готувати і виголошувати не лише польською, але й українською мовами. На думку Гр. Гинилевича, використання Сеймом двох регіональних (в тексті промови – «краєвих») мов свідчатиме про визнання законодавцями рівності цих мов. Поляк Флоріан Земляковський вступив у дискусію, наголосивши, що зазначене питання не на часі, а послі й так розуміють один одного.

Урешті-решт, голова Сейму (маршалок) Лев Сапіга вніс пропозицію, щоб протоколи засідань Сейму велися двома мовами, і цю пропозицію ухвалили. Однак, звернімо увагу, що йшлося лише про підготовку протоколів двома мовами, а не про виголошення їх двома мовами, зокрема й українською, як того вимагали українські послі й суспільно-політична ситуація в Східній Галичині загалом⁴.

Така позиція місцевої законодавчої влади давала надію українським послам, як і всім жителям Східної Галичини, на те, що і стан, і статус їхньої рідної мови буде не лише збережено, але й зафіксовано в юридичних актах.

Однак сподівання українців були марними. Польські політики не вважали за потрібне визнати українську мову регіональною урядовою мовою на теренах Східної Галичини. Якщо до 1861 р. місцеві польські урядовці лише ігнорували розпорядження центрального уряду Австро-Угорської імперії, що визнавав статус української мови як регіональної урядової мови й гарантував їй право на функціонування в усіх сферах суспільного життя Східної Галичини, то, отримавши більшість у Сеймі, польські політики зрозуміли, що можна офіційно обмежити чи навіть витіснити загалом українську мову з ужитку.

Зауважмо, що перші спроби заперечення прав української мови на відповідне функціонування були доволі обережні. Вершиною «діяльності» Галицького Сейму щодо обмеження функціонування української мови в суспільстві було прийняття в 1867 р. регіонального («краєвого») закону про мову навчання в народних та середніх школах Східної Галичини (Див. про це: Сокіл Б., 2016: С. 101–109, Сокіл Б., 2016: С. 189–197).

Незважаючи на прийняті рішення, на наступних засіданнях Сейму протоколи продовжували зачитувати лише польською мовою. Однак депутат-українець Михайло Загоруйко виступив проти цього, наголосивши, що українські сільські депутати не знають польської мови. Він вимагав, щоб протоколи зачитували й українською мовою. Проте Лев Сапіга відмовив українцям у цьому проханні, нагадавши послові, що Сейм не приймав рішення про те, щоб протоколи виголошували українською мовою⁵. Зауважмо також, що польський депутат Лешек Борковський намагався переконати послів, що українці мали б задовольнитися дозволом оформляти протоколи Сейму українською мовою, зневажливо назвавши її «руським наріччям», і категорично виступив проти того, щоб протоколи зачитувалися українською мовою⁶.

Депутати ж українці звернулися до Сейму з поданням-протестом проти відмови зачитувати протоколи засідань Сейму українською мовою⁷. Наполегливість українських послів щодо відстоювання прав української мови м статус офіційної мови Сейму мали все ж певний успіх. Хоча протоколи й надалі зачитували виключно польською мовою, проте вирішили їх не тільки укладати паралельно українською та польською мовами, але й роздруковувати їх обома мовами та роздавати депутатам. Це був значний успіх послів-українців⁸.

Крім того, послі-українці хотіли заснувати український часопис, у якому би друкували повідомлення Сейму та урядові документи, зокрема Федір Білоус вніс подання, у якому наполягав за заснуванні такого часопису, що виходив би українською мовою⁹. Пропозиція Ф. Білоуса про видання *Руської газети* на зразок *Газети Львівської*

³ ПРИМІТКА. Порівняймо текст промови: «Панове! братья рідны, почитайте нашъ словесность. ІА з околицы Жабьенскихъ Гвѣдлѡвъ, которыи колись были богаты, а нынѣ сѣтъ бѣды. Знаю, що рѣскій край имѣлъ своихъ князей, а каждый край знае, где находится щербецъ Болеслава, престолы рѣскихъ князей были кѣты зъ золота. ... предки наши Казимиръ II, Лешко бѣлый, король Болеславъ IV были богатыри славны. Боронѣтъ нацихъ правъ, а мы бѡдемъ боронити правъ вашихъ» (Бесѣда Г. С. Вѣтвицького. Слово. 1861. Ч. 23. С. 128).

⁴ Див.: ЗасѣданіА краєвого сойма во Львовѣ. Слово. 1861. Ч. 22. С. 122.

⁵ Див.: Вѣсти из краевъ коронныхъ. Слово. 1861. Ч. 23 С. 125–126.

⁶ Див.: ЗасѣданіА краєвого сойма во Львовѣ (стенографічне справоздання). Слово. 1861. Ч. 23. С. 127.

⁷ ПРИМІТКА. Порівняймо фрагмент подання-протесту: «Высокое собранье! На основѣ рѣвноправности, изреченой оуже дипломомъ императорскимъ зъ дна 20 Октября 1860, и на основѣ рѣшенія соймового, запавшего дна 4/16 Цвѣтня 1861 относительно писанья и читанья протоколѡвъ въ Азыцѣ рѣскомъ, домаганосА на засѣданью нынѣшнемъ тотчасъ по пересчитанью протоколѡвъ, чтобы тотже протоколѡвъ и на Азыцѣ рѣскомъ былъ пересчитанъ. На тое домагаеъ большинство Высокого собранья рѣшило, что протоколы читатисА только въ Азыцѣ польскомъ. Противъ сего рѣшенія, стѣснающаго рѣвноправность народа рѣского и просто противорѣчащаго вышепоманѣтому дипломови императорскомъ, подписанныи торжественно протестуютъ» (Протестъ противѣ оухвалы, запавшой большестю в СобраніА на дню 7/19 Цвѣтня 1861. взглядомъ читанья протоколѡвъ въ Азыцѣ рѣскомъ. Слово. 1861. Ч. 23. С. 128.)

⁸ Див.: Четвертое засѣданье крѣв. сойма на дню 20 Цвѣтня с. г. ОтѣвшегосА. Слово. 1861. Ч. 25. С. 141.

⁹ ПРИМІТКА: «Патентомъ Сего Величества зъ дна 26. Февраля 1861 завозванны народы благосклонностію Монаршею, дабы чрезъ своихъ довѣренниковъ о различныхъ справахъ, ихъ блага касающихсяА, советовали и соотвѣтныи рѣшенія посредствомъ Соймовомъ до оудобренія и оузаконенія предлагали. Межи инными потребами рѣского народонаселенія въ Галициі есть такожъ необходимаА нѣжность временописи оурядовой въ рѣскомъ Азыцѣ, издаваемой въ Львовѣ, котора бы... всАкіи именованія, конквѣрсы, оголошенія, лицитациі и проч. зележитости кравей рѣскомъ народови въ его матерной мовѣ оголошала. Потреба таковой газеты тымъ больше теперь чѣти дастсА, коли мы за волю Высокою на дорогахъ конституційной жизни встѣпили. Ставию протое слѣдующее внесение: Высокій Соймъ да оухвалитъ, абы Львовска оурядова газета и въ рѣскомъ Азыцѣ въ окремѣшнихъ ексмплярѡхъ издаваласА, и да обѣдмас къ семъ – соотвѣтныи мѣры» (Внесение до краєвого сойма. Слово. 1861. Ч. 25. С. 144.)

була передана до місцевого Намісництва (1861). Однак 26 березня 1862 р. Намісництво відповіло, що цього не можна виконати, оскільки регіональні фонди, що виділені на утримання *Львівської газети*, доволі мізерні¹⁰.

Затвердивши статус польської мови як *єдиної регіональної («краєвої») урядової мови* на теренах Східної Галичини, польські послы вирішили зробити все, щоб тут повністю запанувала лише польська мова. Зокрема, на засіданні Сейму 22 січня 1863 р. Л. Борковський запропонував, щоб державні акти регіонального Сейму друкувалися не німецькою мовою, а в перекладі на польську мову¹¹.

Оскільки роботу Сейму визначав регламент, то в ньому, зрозуміло, повинні були бути прописані всі дії. Польські політики намагалися в регламенті офіційно закріпити польську мову як офіційну регіональну мову. Щоб уникнути труднощів та непорозумінь під час роботи Сейму, Л. Борковський висловив пропозицію визнати офіційною регіональною урядовою мовою і Сейму, і уряду («Краєвого відділу») виключно польську мову, хоч і не всі послы володіють польською мовою. Зазначена заява викликала гострі дискусії. Л. Борковського підтримав посол Олександр Скржинський, який зауважив, що настав час вирішити «мовну справу», яку далі «замовчувати» не можна. Він зауважив, що всім відомо, якою мовою потрібно спілкуватися в регіональних урядових інституціях, і закликав записати в регламенті, що Сейм та регіональний відділ («Краєвий відділ») повинні використовувати ту регіональну мову, яка є «політичною мовою», однак питання, що таке політична мова, залишилося відкритим. Граф Адам Потоцький наголосив, що найкращий регламент – це політичний такт, який вже виробився у Львівському Сеймі, а також повага до влади та до керівника Сейму (маршалка). Запевнивши присутніх, що він бажає порозуміння й згоди у вирішенні мовного питання, що є надзвичайно важливими, Адам Потоцький підтримав пропозицію щодо статусу польської мови як єдиної регіональної урядової мови¹². Польські послы запропонували припинити *мовну дискусію*, однак українці запротестували, і слово взяв Теофіл Павликів. На його думку, твердження поляків про «языкъ, яко о еднѣмъ управненѣмъ, польскѣмъ», не має жодних підстав. У Східній Галичині українське населення значно переважає польське, тому не можна забирати в українців їхню мову. Посол наголосив, що це не виключно польський Сейм, не виключно польський регіональний відділ («Краєвий відділ»), тому він запропонував, щоб обидві мови отримали статус офіційних регіональних урядових мов та закликав до взаємоповаги¹³. Звертаючись до послів Сейму, депутат Теофіл Павликів зауважив, що і українці, і поляки перебувають в одній державі, де керує один і той самий уряд, який визнає рівні права обидвох національностей та їхніх мов. Усі урядові розпорядження, закони, акти формують та виголошують на теренах Східної Галичини не лише польською мовою, але й українською. Це свідчить, що українська мова має *статус законодавчої мови*, а отже, нею мають послуговуватися в Галицькому Сеймі та регіональному («краєвому») відділі. Т. Павликів нагадав, що Галицький Сейм і регіональний («краєвий») відділ повинні слугувати обидвом національностям, тому несправедливе вирішення мовного питання «може призвести не до згоди, а до розбрату»¹⁴.

Польському депутату Олександрові Скржинському намагався опонувати посол-українець Григорій Гинилевич, який зауважив, що засадничим постулатом Конституції Австро-Угорської імперії є рівноправність усіх національностей у державі, а отже, і української національності також. У Галицькому Сеймі є представники двох незалежних і самостійних народів – українського і польського, що мають свої національні мови. Як і посол Теофіл Павликів, Григорій Гинилевич також запевнив польських політиків, що українці поважають польський народ і його польську мову. Однак виникає питання, чому поляки, визнавши існування української національності, не хочуть визнати національні права, притаманні іншим націям Австро-Угорської держави? Посол констатував, що всі національні суперечки зникнуть, якщо визнати українську мову регіональною урядовою мовою в Східній Галичині. Посол Йосип Лозинський також намагався заперечити думку О. Скржинського, що політико-урядовою та сеймовою мовою має бути лише польська мова. Конституція Австро-Угорської держави гарантує українцям рівноправність, тому українці не можуть мати менше прав, ніж поляки. Єдність Сейму буде збережено лише, якщо тут будуть послуговуватися двома мовами в статусі регіональних урядових мов.

Отже, українці, на відміну від поляків, відстоювали рівноправність обидвох національностей. Свою позицію вони підтверджували такими аргументами: а) у Державній Думі Казимир Грохольський наголосив, що жоден австрійський народ не повинен бути «васаломъ» (васалом – Б. С.) іншого; б) ректор Ягелонського університету (Краків) і посол Галицького Сейму Юзеф Дітль визнав український народ самостійним і запевнив, що жоден народ не повинен мати переваг; в) навіть у польському журналі «Czas» визнавали, що не годиться «едень народъ запрягати въ службу другого, анѣ хотѣти, абы ся вырѣкъ своей индивидуальности»¹⁵.

Не погоджувався з поляком О. Скржинським і український правник Юліан Лаврівський, наголошуючи, що попередні оратори торкалися мовного питання зі становища «чувствувального и давнѣйшихъ историческихъ забиткѣвъ»¹⁶. Проаналізувавши відповідні юридичні акти щодо прав українців, Ю. Лаврівський підтвердив, що Віденський трактат 1815 р. гарантував відповідні права польській національності, а Галицький Сейм був засно-

¹⁰ Четвертое засѣданіе сойма краєвого дня 4. (16) Сѣчня 1863. *Слово*. 1863. Ч. 4. С. 16.

¹¹ Четвертое засѣданіе сойма краєвого дня 4. (16) Сѣчня 1863. *Слово*. 1863. Ч. 4. С. 18.

¹² ПРИМІТКА. Порівняймо текст оригіналу: «Соймъ и Выдѣль галицкій станюватъ одну цѣлостъ нѣбы одно существо моральне, а то существо промовляе по польски» (Там само. С. 3).

¹³ ПРИМІТКА. Порівняймо текст оригіналу: «Наишъ народъ на дастся ногами потоптати. Шануйтежь его права, якъ и мы такожъ хочемъ и будемъ шанувати ваши права. Радо признаемо вамъ народность вашу – хочъ, чтобы она и намъ признаною была черезъ васъ» (Там само. С. 3).

¹⁴ ПРИМІТКА. Порівняймо текст оригіналу: «Наишъ народъ на дастся ногами потоптати. Шануйтежь его права, якъ и мы такожъ хочемъ и будемъ шанувати ваши права. Радо признаемо вамъ народность вашу – хочъ, чтобы она и намъ признаною была черезъ васъ» (Там само. С. 3).

¹⁵ Там само. С. 4.

¹⁶ Там само. С. 4.

ваний у 1861 році. Склалася юридична колізія: поляки покликалися на один документ (*Віденський трактат – 1815*), а українці – на інший (*Лютневий диплом – 1860*). Однак відповідно до постулатів юриспруденції, закон, виданий пізніше, скасовує попередній.

Однак у суперечку знову вступив Л. Борковський, репрезентувавши свою шовіністичну позицію, він констатував, що після розпаду Речі Посполитої поляки нікуди не зникли, і вони ніколи не будуть німцями, а от «русьни ... не будуть ніколи особним народом»¹⁷. Дотримуючись думки про поляків і українців як один народ, Л. Борковський не схвалював політики центрального уряду Австро-Угорщини, який підтримував українців Східної Галичини і визнавав їхню рівноправність з іншими народами держави¹⁸. Заперечуючи необхідність використовувати українську мову як офіційну мову для ведення документації Галицького Сейму, Л. Борковський посилається на засідання Державної Ради (Відень), де працюють представники різних національностей, народів Австро-Угорщини, але протоколи оформляються лише німецькою мовою як мовою державною. Л. Борковський обґрунтовував важливість історичних прав. Він переконалив, що Східна Галичина є частиною Польщі, і вона повинна підпорядковуватися історичним нормам права¹⁹. Цей депутат визнавав, що українці є народом, але національно політичною, а не історичною²⁰. Він був переконаний, що Галицький Сейм повинен визнати польську мову як офіційну регіональну урядову мову, оскільки лише вона є мовою спілкування на теренах Східної Галичини. Політик погодився, що на засіданнях Сейму депутати можуть виступати й українською мовою, але всі офіційні документи засідань Галицького Сейму й регіонального («краєвого») відділу, тобто все, що потрапляє на підпис головному (маршалкові) Сейму, необхідно готувати винятково польською мовою. Виступ у Галицькому Сеймі урядового комісара українською та польською мовами для Л. Борковського не має жодного значення, оскільки, як він глузливо зауважив, якби комісар виступив по-турецьки, то це не означало б, що «єсьмо Турками»²¹.

Після того, як протокол засідання Сейму був знову прочитаний польською мовою, посол Іван Наумович виступив і акцентував, що знову не враховані бажання українців, аби роздавати депутатам пропозиції Сейму, оформлені українською мовою. Секретар Сейму Францішек Пашковський зазначив, що із цього приводу не було жодного звернення. А голова (маршалок) Сейму уточнив, що друкарня не встигає виготовляти тести, оформлені українською мовою²².

4 січня 1866 р. посол Антоній Петрушевич на засідання Сейму вніс чергове подання, у якому домагався закріплення за українською мовою тих самих прав, які має польська мова, тобто визнання української мови офіційною регіональною урядовою мовою Сейму й регіонального («краєвого») відділу²³. Посол мотивував своє подання про статус української мови тим, що це стосується перспектив розвитку української національності, оскільки мова є природним правом народу, народ і мова нерозривні: мова розвивається разом з народом та занепадає разом з ним; мову можна заперечити, але неможливо знищити, поки живуть її носії. *Саме тому, як наголосив посол, його подання ґрунтується на природному праві українців і не потребує жодних пояснень чи доказів.* Однак, з огляду на те, що в Сеймі заперечують існування і українського народу, і української мови, стверджуючи, що мешканці «Польщі і Русі» – це один народ, спільною мовою якого є польська мова, українці вирішили висловити свої думки щодо цього дратівливого питання. Опонувавши твердженням Л. Борковського про поляків і українців як один народ, А. Петрушевич нагадав, що Галицька Русь, як і Литовська Русь, разом з Польщею належали до складу однієї держави, але ніколи не були одним народом. Про це свідчать і історичні, і філологічні (лінгвістичні) дані. За мовознавчим ученням, українська та польська мови – це окремі й самостійні мовні організми. Український посол визнав, що за час існування давньої Польщі українську мову вдалося витіснити й офіційною урядовою було визнано виключно польську мову, «при тьомъ однако существованье и право употребленія его остається до нынѣ неутраченое для Руси»²⁴. Посол наголосив, що українська мова має свою власну й давню історію: він акцентував на тих історичних подіях, що мали великий вплив і на розвиток української мови, і на її знищення, оскільки історія мови перебуває в тісному зв'язку з історією народу. Посол зауважив, що твердити про це на споконвічно

¹⁷ ПРИМІТКА. Порівняймо текст оригіналу: «Нашъ народъ на дастся ногами топтати. Шануйтежь его права, якъ и мы такожъ хочемъ и будемъ шанувати ваши права. Радо признаемо вамъ народность вашу – хочу, чтобы она и намъ признано была черезъ васъ». С. 4.

¹⁸ ПРИМІТКА. Порівняймо мовою оригіналу: «...равноуправнение народностей въ державѣ зъ рожныхъ индивидуальностей историческихъ зложеній, есть мудростію политическою; равноуправнение же народностей въ одномъ и томъ самѣмъ краю есть чудовищнымъ дивоглядомъ» (Там само. С. 4.)

¹⁹ Там само. С. 4.

²⁰ ПРИМІТКА. Порівняймо мовою оригіналу: «Вы есьте народомъ, то правда; но народомъ однимъ съ нами. Маєте исторію свою, то правда; но и каждый городъ и каждое село мае такожъ свою исторію, а таки не творить особногo народа... Маєте свой языкъ и литературу, то правда; но якъ первобытна литература всѣхъ народѣвъ въ мѣру направлень цивилизаціи пріймала языкъ той цивилизаціи, якъ и на западѣ языкъ латинский такъ у васъ старо-церковный. Оба суть мертвы середъ живыхъ народѣвъ. Языкъ польский въ теченіи историческихъ обстоятельствъ стался языкомъ державнымъ; у васъ наступила подъ тымъ взглядомъ перерва, ажь только въ новѣйшихъ часахъ за употребленьемъ дрождежь прасованыхъ и непрасованыхъ и черезъ rozmaityи штучки появляются брошюры, книжки, драматики. Все то добре, але не дае титулу особногo народности, бо якъ въ Вѣднi Hans Jörgel не сотворилъ посередъ Нѣмцѣвъ инногo народа, такъ и у насъ не доБлае» (Там само. С. 2.)

²¹ Там само. С. 4.

²² Справозданье изъ засѣданій Сойма краевогo зъ р. 1865. XIV. Засѣданье зъ дня 8.(20). Девембрія передъ полуднемъ. Слово. 1865. Ч. 98. С. 3.

²³ ПРИМІТКА. Порівняймо мовою оригіналу: «Выс. Соймъ благоволитъ постановити: Краевый Соймъ обраду, ухваляе и урядуетъ зарѣвно въ языкѣ польскомъ якъ и въ рускомъ; для того всякіи внесенія и предложенья правительственны, выдѣловы и комисійны должны въ тыхъ обохъ краевыхъ языкахъ до обрадъ соймовыхъ предлагатися быти. При вторѣмъ чтаньи есть текстъ рускій и польскій зарѣвно предметомъ переправы (дискусіи) и голосованья; при третѣмъ же чтаньи имѣ быти всегда отчитанный каждый §. тексту польского и руского, и тѣи оба тексты имѣють уважатися автентичными и взглядно предлагатися до наивысшюи санкціи» (Бесѣда посла Петрушевича на XXII. засѣданью сойма кревогo дня 4. (16.) с. м. Слово. 1866. Ч. 3. С. 1-2.)

²⁴ Бесѣда посла Петрушевича на XXII. засѣданью сойма кревогo дня 4. (16.) с. м. Слово. 1866. Ч. 3. С. 2.

українській землі дещо кумедно, оскільки українець на своїй землі змушений доводити, що це українська земля, що на українській землі живе народ, який розмовляє винятково українською мовою. А. Петрушевич резюмував, що доказом його слів є велика кількість представників українського народу в Сеймі, і ці політики після п'ятирічної неволі непохитно захищають права своєї національності: це такий очевидний факт, що його не потрібно доводити польським послам, які щоденно мають можливість пересвідчитися, що український народ та українська мова реально існують²⁵. Як свідчить історія, до XIV ст. у Галицькій Русі урядовою мовою була лише українська мова, якою спілкувалися на щодень, здійснювали законотворчість, правотворчість, цією мовою молилися Богові і князі, і бояри, і селяни. Після завоювання Русі польським королем Казимиром Великим було запроваджено іншу офіційну урядову мову – латинську. На той час польської мови ще не було. Однак і тоді українська мова не була усунена з публічного життя суспільства, про що свідчить значна кількість відповідних правових актів, політико-правових королівських документів, написаних українською мовою. *Водночас доцільно визнати, що Казимир Великий і Владислав Ягайло латинізували Русь, чим завдали значного удару українській нації.* Щоправда, Казимир Великий, усупереч волі Царгородського патріарха, заснував Галицьку Митрополію. Метою заснування Галицької Митрополії було від'єднання Галицької Русі від Київської Русі. А. Петрушевич запропонував екскурс в історію, наголосивши, що король Владислав Ягайло, син княгині українського роду, під час хрещення в українському обряді отримав ім'я Яків, а згодом був хрещений у латинському обряді й отримав ім'я Владислав. Саме він доклав найбільше зусиль для латинізації української нації: ополячений українець не лише ліквідував Галицьку Митрополію, але й знищив Галицький Єпископат. Ліквідація Галицького Єпископату продовжувалася від 1400 до 1539 року. Отже, 139 років Галицька Русь не мала свого духовного пастиря й вимушена була спілкуватися із сусідніми архієреями. Наслідки такого рішення короля Владислава Ягайла були трагічні для місцевого українського населення: українські бояри та дворяни змушені були перейняти латинський обряд і ополячитися. *Це й стало вагомою причиною пригнічення української мови.* Подібна доля чекала й на Перемишльський Єпископат, але вдалося уникнути його знищення завдяки зусиллям литовських князів. Хоча Перемишльський Єпископат не ліквідували, але суттєво обмежили його вплив на українське населення: українським єпископам у Перемишлі «було бітнято каедру», і вони змушені були переїхати до Самбора та Сянока.

Звернув увагу А. Петрушевич і на політичну ситуацію, що мала місце в Литовській Русі, яка не була захоплена Польщею як Галицька Русь, а об'єдналася з Річчю Посполитою завдяки шлюбів Владислава Ягайла з польською королевою Ядвігою. *Литовська Русь зберегла межі своєї території, своє судочинство, зрештою, зберегла українську мову.* Наслідком цього було створення після Любелської унії двох урядів: Трибуналу Любелського та «метрики руської». У метриці, що була в королівській канцелярії (Варшава), робили записи українською мовою та, відповідно, укладали українськими кириличними літерами королівські декрети, ухвали Варшавського Сейму. Судові процеси в Литві відбувалися за так званим Литовським Статутом, *усі три редакції якого були укладені українською мовою.* Третя редакція Литовського Статуту була надрукована у Вільні (теперішній Вільнюс) у 1588 році. *У Литві українська мова була офіційною урядовою мовою, нею володів весь рід Ягайлів.* Посол зауважив, що наприкінці XVI ст. канцлер Лев Сапіга наказав перекласти Литовський Статут польською мовою. Із того часу всі урядові формуляри перекладено польською мовою. *Однак і тоді українська мова не була зовсім усунена із судочинства. Українська мова продовжувала бути урядовою, і лише у 1697 р. було вирішено її усунути з офіційного використання.* А. Петрушевич ставить риторичне питання: як же вдалося Галицькій Русі за такого напорю й латинізації та усунення з публічного вжитку зберегти і свою націю, і свою рідну мову, уживання якої обмежувалося лише церквою та побутом? Він уважав, що Русь вступила в подвійну асоціацію: духовну та військову. Духовні асоціації було створено на Русі у великих містах у вигляді церковних братств, що мали на меті «погибающую народность рускую утримати». Із цією метою при менших братствах заснували українські школи, а при більших – друкарні та добродійні заклади²⁶. А. Петрушевич підвів своїх слухачів під такий висновок: коли мирна частина Русі проживала під охороною церковних братств, боронила свою національність, то інша – емігрувала на терени Дніпра, створивши там військові братства козаків. Це козацтво 1648 р. обороняло свою релігію, народ і націю²⁷. Згадав депутат Сейму й білоруського єпископа Григорія Кониського, який 27 липня 1765 р. звертався до польського короля Станіслава Августа й просив його підтримати український народ і його релігію. У той час Русь змушена була шукати допомоги в інших країн. Незабаром (1772) відбувся перший поділ Польщі. Отже, з 1697 до 1772 року, тобто 75 років, *тривав на Русі процес повного позбавлення української мови належного їй статусу офіційної урядової мови.* Згодом ініціативу щодо визнання української мови самостійною мовою, що спроможна виконувати функцію офіційної урядової мови, актуалізували німецькі володарі Галичини. Король Фредерік Август призначив репрезентантом українського народу до новоствореного варшавського князів-

²⁵ Бєсѣда посла Петрушевича на XXII. засѣданью сойма краевого дня 4. (16.) с. м. Слово. 1866. Ч. 3. С. 1.

²⁶ ПРИМІТКА. Порівняймо текст оригіналу: «До тихъ братствъ не приступали такъ какъ теперь только убогіи люде. При братствахъ тихъ находимо на челѣ наше найвысше духовенство, имена боярѣвъ нашихъ и княжескихъ родинъ, которыхъ еще въ 16. и 17. вѣцѣ уцѣлѣло до 50 самыхъ княжескихъ, якъ то вычитати можно изъ грамотъ и помянниковъ тихъ братствъ, въ которыхъ всѣ члены вписовались. ...наше Ставропигійское, при Успенской церквѣ братство, заведено при концѣ 16. вѣка, украшали княжескіи имена Острожскихъ, которыхъ были покровителями того заведенія, князей Вышневецкихъ, Корецкихъ, князя Рожиньского» (Там само С. 2.)

²⁷ Там само. С. 2.

ства холмського єпископа Фердинанда Ціхановського (1811)²⁸. І знову питання: що зробила Австрія для Галичини? І відповідь: *цесарівна Марія Тереза оголосила Галичину Руським королівством на правах Корони Угорської та дала назву королівству «Галиції і Володимирії». Так вона визнала Галичину українським краєм. У той час цей регіон репрезентувала польська шляхта, а «заступництво чисто руске лишило ся при духовенствѣ»²⁹. Німецький уряд дозволив українському духовенству використовувати українську мову в богословських і філософських школах. Однак у 1808 р. під час запровадження нової шкільної системи в Австро-Угорській державі українська мова була усунена з активного вжитку, але вже в 1818 р. на вимогу єдиного репрезентанта української народності в Галичині митрополита і кардинала Йосипа Левицького австрійський уряд визнав українську мову мовою викладання в народних та сільських школах. Це свідчить, що в Австро-Угорській державі визнавали українців і їхню мову, відрізняючи їх від поляків. У 1848 р. українську мову запровадили у вищих школах, зокрема і в університетах. Окрім того, цесарська тронна промова ствердила рівноправність української мови з польською, а цесарський указ, що регулював регламент засідань Сейму, був виданий українською та польською мовами. Українською мовою готували та оголошували урядові розпорядження, накази та інші документи, а урядовий комісар на запитання українською мовою нею ж і відповідав. Отже, австрійський уряд не тільки словом, але й фактично визнав рівноправність української мови з польською мовою в Галицькому Сеймі³⁰.*

А. Петрушевич наголосив, що, потрапивши під гніт польського уряду, Русь не зреклася природного права на всебічне використання рідної мови. Право це було визнане протягом тривалого часу перебування Східної Галичини в складі Речі Посполитої. Скасування статусу української мови як офіційної регіональної урядової мови стало, мабуть, головною причиною пізнішого розпаду Польської держави. Мовна політика Австро-Угорської держави відрізнялася від політики Речі Посполитої. Австрійський уряд визнав права української мови. Певний час поляки «терпіли» таку мовну ситуацію, однак несприйняття всього українського давалося взнаки, тому цілком логічним для них кроком була спроба заборонити вживання української мови на території Східної Галичини. На нашу думку, якби польським послам Галицького Сейму вдалося повністю позбавити українську мову статусу офіційної урядової мови, то ополячення українських галичан відбувалося б швидкими темпами. Однак спротив представників українських політиків в Галицькому Сеймі хоча й не змусив поляків відмовитися від своїх намірів, проте, мабуть, нагадав їм, що Східна Галичина – це українська земля.

Репрезентантом таких намірів і поглядів поляків, як зазначено вище, був Лешек Борковський. Саме його думки намагався спростувати Антоній Петрушевич. *Л. Борковський безпідставно стверджував, що немає такого поняття, як Русь, а та частина Русі, що простягалася від Сяну до Дніпра, не є Руссю, а називається Поляхією, відповідно народ, який на ній проживав, це поляхи, а згодом їх номінували, на його думку, поляками³¹. А. Петрушевич (1) оперував правдивими історичними фактами й покликався на літописця Нестора, який довів, що слов'янські племена поселилися на передкарпатських просторах, і саме тоді було прийнято відповідні топографічні назви³²; (2) він спростував твердження Л. Борковського, нібито українська мова є наріччям польської мови, посилаючись на наукові розвідки слов'янських лінгвістів, які переконливо довели, що українська мова належить до східнослов'янської групи мов, а польська мова разом із сербською – до західнослов'янської мовної спільноти. Зауважимо однак, що в сучасному мовознавстві існують й інші думки, про те, що українська мова – це мова пограниччя: її місце окреслюється межею східнослов'янських та західнослов'янських мов (Ю. Карпенко, Д. Будняк та ін.); (3) Український посол відкинув закиди поляків, нібито функціонування двох мов в Сеймі не було практиковане; доповідач покликається на Моравський і Чеський Сейми, де використовують дві офіційні урядові мови, а також на Семиградський Сейм, у якому три мови були визнані рівноправними щодо їх офіційного статусу. Підсумовуючи викладене у промові, український депутат наголосив, що після 1848 р. Галицька Русь відродилася й прийшла до усвідомлення своєї національної належності: українець ніколи вже не буде поляком. А. Петрушевич висловив надію, що польські послы в Сеймі, навчені власною історією, не захочуть, як їхні предки, заперечувати природні права українського народу, оскільки Польща не може бути вільною, якщо вільною не буде Галицька Русь³³.*

Отже, запровадження української мови в діловодство Галицького Сейму було надзвичайно важливим для українців, для моделювання відповідної мовної політики в регіоні. Українські послы намагалися справедливо вирішити мовне питання і на теренах Східної Галичини, і в урядових колах, зокрема в Галицькому Сеймі. Українці розуміли, що в Східній Галичині повинні функціонувати дві офіційні регіональні урядові мови, якими спілкуються українська та польська нація, тому пропонували відповідні законопроекти. Польським політикам такий підхід до вирішення мовної проблеми не подобався, оскільки вони були переконані, що на теренах Східної Галичини функціонує лише польська мова, то саме вона й повинна бути єдиною офіційною регіональною урядо-

²⁸ Бєсѣда посла Петрушевича на XXII. засѣданью сойма крєвого дня 4. (16.) с. м. Слово. 1866. Ч. 4. С. 2.

²⁹ Там само. С. 2.

³⁰ ПРИМІТКА. Порівняймо текст оригіналу: «Высокій Соймъ ухвалить и поручить Выѣзлови соймовому, дабы подалъ проектъ до устава, въ цѣли заступленія языка нѣмецкого въ школах, урядах и судовництвѣ языкомъ польскимъ и рускимъ» (Там само. С. 2.)

³¹ ПРИМІТКА. Л. Борковський відстоював погляди п. Шайнохи, який у праці «O lechickim początku Polski, тверди, що «...мя Ляхъ происходитъ отъ старо-шведского слова «Lag» которое, хотя противно организмови языка славянского имѣло бы преобразоватися въ слово «Lach» (Там само. С. 2.)

³² ПРИМІТКА: «Несторъ пише, що Словены випраніи зъ Пановіи зъ при-дунайскихъ сторонъ Волохами, т. е. Римлянами, перейшли черезъ Карпаты, поселилися на Вислѣ и назвалися Ляхами. Изъ того явствуе, що названіе «Lach» не есть чуже, бо само славянское племя называло себе Ляхами» (Там само. С. 2.)

³³ Бєсѣда посла Петрушевича на XXII. засѣданью сойма крєвого дня 4. (16.) с. м. Слово. 1866. Ч. 4. С. 3.

вою мовою. Саме мовне питання, а точніше небажання його справедливого вирішення, призвело до розпаду Речі Посполитої у 1772 р. У 1697 р. польська кліка усунула українську мову з публічного життя українського населення, і через 100 років стався крах держави. Однак уроки не були сприйняті. Ту саму політику, яку вони провадили в минулому, узяли на озброєння посли Сейму й у др. пол. XIX ст. Без належних підстав і проти всіх законів Конституційної Австрії була подана пропозиція, відповідно до якої статус офіційної регіональної урядової мови повинен був наданий лише польській мові³⁴. Обґрунтовуючи таке подання, Лешек Борковський наголосив, що в регіоні є кілька місцевих наріч, але слід виокремити мову окремих осіб, які мають право бути вибраними до Сейму, від прийнятої офіційної мови Сейму. На відміну від Антонія Петрушевича, який уважав польську та українську мови самостійними, що вимагають рівних прав, Л. Борковський уважав ці мови частинами, що взаємно доповнюють одна одну й творять органічну цілісність. Сейм повинен мати єдину офіційну урядову мову³⁵. Те, що українську мову використовували при дворах польських королів, зокрема в міських актах, судових рішеннях та под., польський політик пояснював тогочасною природною необхідністю³⁶. У королівських дворах, серед шляхти й по селах під впливом латинської мови розвинулася, на його думку, саме польська мова. Українська мова використовували лише для домашнього вжитку, тому, як підсумував польський посол, українська мова виконувала лише функції материнської мови, оскільки винесли її не зі шкіл, не з граматик, а з батьківського дому. Водночас, на його думку, була та мова невироблена, відстала, що й не мала б претендувати на статус самостійної мови. Він не заперечував, що українською мовою написані якісні документально-художні, художні й релігійні твори, наприклад, Псалтир Ядвиги Малгорати, «Слово про похід Ігоря» тощо. Прочитавши Івана Могильницького, який стверджував, що польська мова чимало запозичила з української³⁷, Л. Борковський зробив висновок, що це частини єдиного організму, які складають унікальну цілісність. Л. Борковський не зміг пояснити, чому саме при такому підході польська мова, а не мова українська повинна стати офіційною регіональною урядовою мовою³⁸. Поляк намагався переконати присутніх, що із запровадженням рівноправності запанує в регіоні безлад. Природне призначення мови – допомагати народам розвиватися, однак місцем для народного розвитку повинна бути школа та інші освітні заклади, художня творчість, наука, а не Сейм. Л. Борковський уникав дискусії щодо походження лексеми «лях», однак по-своєму розумів інтерпретацію Нестора Літописця³⁹. Твердження Антонія Петрушевича про відродження Русі, що почалося з 1848 р., Л. Борковський образно назвав «політичною композицією графа Стадіона». Він уважав, що коли припинять використовувати польську мову як мову науки, то може вона стати тим, чим стала латинська мова⁴⁰.

Висновки. Мовні дискусії, що розпалювалися на засіданнях Галицького Сейму, віддзеркалювали політичну ситуацію, що склалася в Східній Галичині, яка входила в склад Австро-Угорської імперії в другій половині XIX ст. Українські посли визнавали наявність польської національності та права польської мови і сподівалися на подібне визнання української національності та прав української мови, зокрема й на статус офіційної регіональної урядової мови. Польські депутати заперечували самостійність українського народу й української мови та вимагали визнання польської мови як єдиної офіційної регіональної урядової мови. Внесення посла Л. Борковського щодо запровадження польської мови як законодавчої та урядової в сеймовому діловодстві продемонструвало факт відвертого несприйняття українства. Цей поборник польської нетолерантності та польського централізму

³⁴ ПРИМІТКА. Порівняймо оригінальний контекст: «Относительно до внесенія Пр. А. Петрушевича зложеного до маршалової булави на дня 19. Л. Студня 1865 и намЪряющого, чтобы краевый соймъ Галицкій урядовалъ не только въ краевомъ языкѣ общемъ, но и зарозомъ, и въ языкѣ людоемъ одной части краю; заживши, что такое поступованье супротивляючися всякимъ понятіямъ парламентарного перепроводженія ухвалъ, супротивляючися дотеперѣшному употребленію и уставами засадничими всказаной историчной подствѣ, дѣлательность сойма съ шкодою для краю лише бы утрудняло и вспинало; заживши, что повисное внесеніе яко внесеніе, которое намЪряе нормовати дѣлательность сойма подѣ взглядомъ языка, належитъ до соймового регулямина, вношу: Высокій соймъ ухвалитъ, яко §. 17., который перед §. 17. провизорично принятого регулямина помѣщенъ быти мае: «языкомъ соймовымъ яко цѣлости есть языкъ польскій» (Осмотръ политичный. Слово. 1866. Ч. 4. С. 1.)

³⁵ Там само. С. 3.

³⁶ ПРИМІТКА. Порівняймо оригінальний контекст: «языкъ рускій былъ уживаный на дворѣ королѣвъ польскихъ, въ актахъ гродскихъ, въ рѣченіяхъ судовыхъ и пр.; дуже вЪрю, бо иначе быти не могло; найвЪроятнѣйше и статутъ Вислицкій былъ напередъ переведенъ зъ латинского на языкъ рускій. Но въ томъ не была толернація и рѣвноуправненье, и ніяка политична мудрость, а только необходима, природна конечность. По образу западной Европы принято у насъ языкъ латинскій яко науковый, но тотъ николи не росповсюдился у насъ въ цѣломъ слова значеню; съ бесѣдою поточною, съ публичными справами и судами не можъ было ждати, ажь вѣсь по латынѣ научатся» (Там само. С. 3.)

³⁷ ПРИМІТКА. Порівняймо оригінальний контекст: «языкъ польскій теперѣшній завдячу чистоту и обильность а навѣтъ складъ свій по наибольшей части рускому языку... давній языкъ польскій отъ теперѣшного не лишь роздичаея, але навѣтъ складъ болше до руского, нежь до уживаного нынѣ польского есть подобный» (Внесенія п. Петрусского и гр. Борковского на 31. засѣданью сойма краевого, дня 10. л. Лютого с. г. Слово. 1866. Ч. 10. С. 3.)

³⁸ ПРИМІТКА. Порівняймо оригінальний контекст: «Закине менѣ кто, что если языкъ польскій и рускій допояняются взаимно, чому языкъ польскій мае конечно быти языкомъ сойма, а чому не рускій?... бо чи случай такъ здѣлалъ, чи Богъ такъ хотѣлъ, але языкъ польскій есть языкомъ общимъ всего краю, бо якъ языкъ польскій есть въ языкѣ рускомъ, такъ языкъ рускій есть въ языкѣ польскомъ, и уже его никто зъ оттамъ не возьме, бо хотя корень и цвѣтъ одной рослины допояняются взаимно, то таки, коли треба ужити цвѣту, не можъ съ успѣхомъ ужити кореня» (Внесенія п. Петрусского и гр. Борковского на 31. засѣданью сойма краевого, дня 10. л. Лютого с. г. Слово. 1866. Ч. 11. С. 2.)

³⁹ ПРИМІТКА. Порівняймо оригінальний контекст: «однакожь вЪрно, что нашъ лѣтописецъ Несторъ, про которого противники мои любятъ упоминати, каже выразно, что цѣла престоорнь отъ Вислы ажь за Днѣпръ, зеселена народомъ одноплемненнымъ, есть землею польскою. «Начаша владѣти польскою землею» (Там само. С. 2.)

⁴⁰ ПРИМІТКА. Порівняймо оригінальний контекст: «...видимъ наочно, якимъ то способомъ языки науковыи перестаютъ быти народными, а начинаютъ быти клясичными; то есть свойствомъ всехъ народовъ. А народность...тамъ кончится, где смерть начинается» (Там само. С. 3.)

безпідставно й авторитарно мотивував своє подання тим, що немає на Русі ані українського народу, ані української мови. Посол заперечував факти, що доводили самостійність української мови та наявність української нації, українського народу.

У др. пол. XIX століття українська мова функціювала в силовому полі двох імперій – Російської та Австро-Угорської. І хоч Австро-Угорська імперія і визнавала права українського народу на використання рідної мови в суспільному житті, однак польські політики заперечували це право. Українській мові приписували статус наріччя, кваліфікували її як недорозвинену й примітивну мову, що не може виконувати належних їй функцій.

References:

1. Bilodid, I.K. Tvorchyi podvyh uchenoho. A. Yu. Krymskyi – ukrainist i orientalist (Materialy yuvileinoi sesii do 100-richchia z dnia narodzhennia) (The creative feat of a scientist. A. Yu. Krymskyi – Ukrainianist and Orientalist (Materials of the jubilee session for the 100th anniversary of his birth)). Kyiv: Naukova dumka, 1974. P. 10–25. (in Ukrainian).
2. Bulakhovskiy, L.A. Etymologichni vyznachennia natsionalnosti. (Etymological definitions of nationality.) Bulakhovskiy L.A. Vybrani pratsi v piaty tomakh. Kyiv: Naukova dumka, 1977. T. 1. P. 274–277. (in Ukrainian).
3. Bulakhovskiy L.A. Literaturna mova v Zakhidnii Ukraini. (Literary language in Western Ukraine.) Bulakhovskiy L.A. Vybrani pratsi v piaty tomakh. Kyiv: Naukova dumka, 1977. T. 2. P. 33–35. (in Ukrainian).
4. Kosmeda T. Retseptciia statusa ukrainskogo iazyka v rossiiskom iazykoznanii: mif i realnost. (Reception of the status of the Ukrainian language in Russian linguistics: myth and reality.) Slavia Centralis. 2020. № 1. P. 126–135. (in Russian).
5. Krimskii, A.Iu. Ukrainskaia grammatika. (Ukrainian grammar.) Moskva, 1907–1908. T. 1–2. Vol. 1. (in Russian).
6. Matsiuk, H. Do vytykiv sotsiolingvistyky: sotsiolingvichni napriam u movoznavstvi. (To the origins of sociolinguistics: a sociological trend in linguistics.) Lviv: Publisher center of Ivan Franko National University of Lviv, 2006. Vol. 1. P. 322–331 (in Ukrainian).
7. Matsiuk, H. Prykladna sotsiolingvistyka. Pytannia movnoi polityky. (Applied sociolinguistics. The issue of language policy.) Lviv: Publisher center of Ivan Franko National University of Lviv, 2009. Vol. 2. P. 135–137. (in Ukrainian).
8. Sokil, B. Movnyi zakon dlia narodnykh ta serednykh shkil v Halychyni 1867 roku ta dyskusii navkolo noho. (The language law for folk and secondary schools in Galicia in 1867 and the discussions surrounding it.) *Naukovi zapysky. Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka Seriia «Movoznavstvo»*. Ternopil, 2016. P. 101–109 (in Ukrainian).
9. Sokil, B. Ukrainska mova v halytskykh narodnykh shkolakh za chasiv Avstro-Uhorskoj monarkhii. (Ukrainian language in Galician folk schools during the Austro-Hungarian monarchy.) *Lingvistychni doslidzhennia: zb. nauk. pr.* Kharkiv, 2016. Vol. 42. P. 189–197. (in Ukrainian).
10. Shevelov, Yu. Vnesok Halychyny u formuvannia ukrainskoi literaturnoi movy. (Halychyna's contribution to the formation of the Ukrainian literary language.) Lviv-Niu-York: Naukove tovarystvo imeni Shevchenka, 1996. 192 p. (in Ukrainian).
11. Sherekh Yu. Halychyna u formuvanni ukrainskoi literaturnoi movy. (Halychyna in the formation of the Ukrainian literary language) *Miunkhen: Ukrainskyi vilnyi universytet*, 1949. 93 p. (in Ukrainian).

DOI <https://doi.org/10.30525/2592-8813-2022-2-30>

НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Ельміра Соколова,

*аспірантка кафедри публічного управління та права
Комунального закладу вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти»
Дніпропетровської обласної ради (Дніпро, Україна)
ORCID ID: 0000-0003-2430-751X
elsok@dano.dp.ua*

Анотація. Стаття присвячена визначенню поточного стану функціональних особливостей системи вищої освіти України в умовах воєнного стану у контексті компаративного та прогностичного аналізу, огляду ключових напрямів її реформування з метою інтегрування до європейського освітнього простору та післявоєнного відновлення держави в цілому. Візія післявоєнного розвитку системи вищої освіти формується через розуміння засадничих цінностей та потреб суспільства. Досягнення головних напрямів реформування системи вищої освіти можливе за умови поєднання діяльності суб'єктів державного управління вищою освітою, органів громадського самоврядування, стейкхолдерів. Ключовими змінами у системі вищої освіти на найближчі роки будуть залишатися аспекти законодавчого забезпечення реформи, підтримки інституційного розвитку, активізації міжнародних відносин. Модернізація правових засад координування та регулювання розвитку системи вищої освіти залежить від динамічної цифровізації інституцій, демографічних та економічних зрушень, диверсифікації джерел фінансування, розвитку економічного партнерства. Базовими напрямками реформування публічно-управлінської діяльності є посилення національної консолідації, застосування змішаних моделей управління, імплементація європейських стандартів вищої освіти, посилення євроінтеграційних процесів, реалізація інноваційних менеджеріальних форм, партнерство бізнесу та науки, розвиток університетських стартапів.

Ключові слова: система вищої освіти, реформування освіти, публічне управління, інноваційний менеджмент, автономія закладів вищої освіти.